

הדרך היומית

עלון יומי ללומדי הדרך היומית יו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומית פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קנו

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרך

ענייני קטן שנעשה גדול

לאחר שהתבאר בסוגיא ענייני גדול במכירת קרקעות ועדות לפי השיטות השונות, הביאה הגמ' את דברי ר"ג בשם שמואל שלגבי כמה וכמה דברים פסקו שצריך לברר שהפועל הוא גדול ויש לו סימונים כדת וכדין, ועיין בראשונים בהרחבה את הנפק"מ ומתי בודקים וכו'. לתוספת הענין מצאנו כמה נידונים שתלויים הם בזמן שבו הקטן עובר מקטנות לגדלות וכד', ונסה להביאם כדרכנו בעיונים.

שליחות הולכה

בגמ' בגיטין (כג, א) אמרו, שהכל כשרים להיות שליחים להבאת הגט מהבעל לאשה למעט חרש שוטה וקטן סומא ועכו"ם. וכן הם פסולים למרות שהחרש נעשה שומע והשוטה נעשה פיקח והקטן הגיל וסומא לרואה והגוי שהתגייר.

לכאורה בקטן שהגדיל יש לדון בכמה אופנים שאולי יש מקום להכשיר, מה הדין אם נתן הבעל לקטן את הגט בין החודש וראוי להעיד על הועשות שליח יהיה גדול, האם מוגדר כבר בבין השמשות לגדול או לא.

קידוש החודש

ביותר יש מקום להסתפק, קטן שתאריך לידתו הוא א' ניסן, ובסוף שנת היב' לחייו בתאריך כט' אדר נתן לו הבעל שליחות על הגט, וקטן זה כאשר יגיע לתת את הגט יעיד אף על עדות החודש, שאם התקבל עדותו שהיום הוא ר"ח ממילא נעשה גדול הוזהר העדות וראוי להעיד על החודש וראוי הוא להיעשות שליח על הגט, אולם אם לא התקבל עדותו שהרי הוא קטן לא יכול להיות שליח על הגט ואף החודש לא יתקדש על פיו.

והנה במנ"ח (מצוה ד' קידוש החודש אות יד) הסתפק בקטן שבה העיד על עדות החודש ואם ב"ד יקבלו אותו הרי הוא מיד מגדיל מאחר ויום לידתו הוא בא' לחודש. ונוקט שדבר זה יהיה תלוי ברצון ב"ד שאם ירצו יקבלו את עדותו ואז באותו רגע אף יהיה גדול, ממילא החודש מקודש ואם לא יקבלו אותו אין כאן גדלות ואין כאן עדות החודש. נוקט המנ"ח שכל זה הוא דווקא אם ראה את המולד בליל ל' אולם אם ראה את המולד בזמן שבדאי הוא קטן וע"ז בא להעיד א"כ בודאי אין לקבלו. ועיי"ש.

ולכאור' יהיה אף נפק"מ כאמור לנושא קבלת השליחות להולכה, אם ירצו הב"ד לקבלו לגבי עדות החודש ויהיה גדול לגבי עדות החודש, ש"עדותו תהיה לגדלותו", ממילא אף לשליחות ההולכה תועיל גדלותו, ונכשיר את הגט.

הדלקת נר חנוכה בשבת שימיל בה

עוד יש לעיין, כתב המחבר בהלכות חנוכה (או"ח תרעה, ג) אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום ואע"פ שהניחה גדול ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר. עכ"ל. במ"ב (סק"ג) הנה לפי מה שסתם המחבר (בס' מרפס, ב) משמע דלמעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו גדולים. ועי' במ"ב שביאר הטעם מוציא קטן זה תרי דרבנן ולגדול זה דרבנן אחד, ואין תרי מוציא חד.

מענה לפי דעת המ"ב שאין לסמוך על ה"א בהל' חנוכה שקטן יכול להוציא וקו"ל כדברי המחבר בפשיטות במילה שאין קטן מוציא מחמת דהוי תרי דרבנן. מה הדין קטן שיגדיל בשבת וקו"ל שאין מעל"ע בגדלות של ירי בדרבנן דמהני חזקה דרבא (ועי' משל"מ פ"ב מ"אישות הכ"א). ההדלקה בער"ש הרי היא לפני השקיעה והמעשה מצוה הוא קודם לזמן שיהיה גדול. אגב שכתב בתרומת הדשן (הובא בקוב"ע סי' יג) שבער"ש חנוכה המעשה הוא הכשר מצוה אולם כך היא צורת המצוה האם בכה"ג יכול זה הקטן שעומד להגדיל להוציא את הגדול היות וכאשר כולם יקיימו את המצוה הוא יהיה גדול או שהיות והמעשה הדלקה והברכה היא בעודו קטן לפי דברי המחבר.

והנה היה מקום לעיין לפי דברי המנ"ח שהוא לעיל, לגבי בא לעדות החודש ואם יקבלוהו הוא גדול וכו', וכאמור נקט המנ"ח דכל זה הוא דווקא אם ראה את המולד בליל ל' אולם אם ראה את המולד בזמן שבדאי הוא קטן וע"ז בא להעיד א"כ בודאי אין לקבלו. ועיי"ש.

וא"כ היה מקום לומר שמעשה ההדלקה של נ"ח בערב שבת, ממש כראה את הלבנה בעודו קטן וא"כ כשם שבקידוש החודש בכה"ג אין לקבלו, ה"נ אינו יכול להוציא את הגדול. דאף לזמן שכולם יקיימו את המצוה וזה יהיה בזמן שיהיה גדול אולם הענין עתה שהוא קטן וכל מה שרצה המנ"ח לומר שיקבלו אותו לעדות החודש הוא רק בזמן שישן שיהיה גדול על צד שבי"ד יקבלו את עדותו. ויש עוד מקום לפלפל ואכמ"ל.

ציצית וברכת המזון

ברמ"א (או"ח יד, א) ויש מחמירין להצריך אנשים שיעשו אותן. עכ"ל. ובבה"ל (ד"ה להצריך אנשים) הביא דעת ה"ש מחמירין דנבנים אף לא מהני גדול עומד על גביהן, והוא דעת ר"ת דכל שאינו בלבישה אינו בעשייה ודבר זה אינו רק בחמילין אלא בכל המצוות וממילא ה"ה קטן. ונוקט הבה"ל שקטן שהגיע לחינוך לעצמו עושה ומטיל ציצית בבגדו, וגבי זה מוגדר כבר לבישה. וכן שהגדיל אי"צ להתיר את הציצית ושירי ללבוש דהוי כדעבד ובדעבד אין לחוש לר"ת הנ"ל וזאת

בתנאי שיועד שהטילם אז לשמה.

והנה מדברי הבה"ל הנזכר מבואר, בדיעבד לא חוששים לר"ת. אולם שיטת ר"ת שמעשה קטן לא מועיל לו כאשר יגדל, למרות שקיים את המעשה בזמן שהיה חייב מחמת חינוך.

דן במשמ"ח (ח"א ציצית אות ו) דהרע"א (הל' לש"ע או"ח קפו) בדיון קטן המחויב בברכהמ"ז מדרבנן, נסתפק הרע"א אם אכל ביום אחרון לקטנותו לעת ערב ובירך וכאשר הגיע הלילה והגדיל ועדיין לא נתעכל המזון שבמעיו אי מחוייב לחזור ולברך בברכהמ"ז. ודן להוכיח מדבר החכ"א (כלל קנ"ג, א) שנסתפק כה"ג באונן שאכל וקבר המת, ועדיין לא נתעכל המזון אי בעי לברוכי. וחילק הרע"א דבאונן החיוב הוא אחד הנמשך מעת האכילה עד אחר העיכול אלא שאיננו פטור אותו מחמת עוסק במצוה שהוא פטור מן המצוה וא"כ כאשר גמר מצוותו ועדיין לא נתעכל המזון הרי הוא עומד בחיובו גבי ברכהמ"ז. משא"כ בקטן בעת שהגדיל בעדינא דאכל גברא לאו בר חיובא.

ויצא לדון המשמ"ח הנ"ל דלכאורה ספקו של הגר"ע תלוי זה ונסבור כשיטת ר"ת הנזכר בציצית, אם קטן יכול להועיל במעשה שיעשה בעודו קטן לזמן שהגדיל, וכאמור ר"ת סבר שלא מועיל לגדלותו, א"כ כך יהיה הדין לגבי ברכת המזון יצטרך לברך שוב שלא מועיל לו הברכה.

ונראה שאין הענינים תלויים זב"ז כלל. שיעור המחייב בברכהמ"ז הוא (קפ"ד סעי' ו') הוא בכזית מדרבנן (ובמנ"א הביא עול"ת ולבוש עיי"ש). וכדי שביעה הוא שיעור המחייב בברכהמ"ז מדאורייתא ועי' שעה"צ (אות כה) האם בעי' שיהיה הוא עצמו כדי שביעה או כל שמנהג העולם שיעור זה ובכך הם שואכים א"כ זהו השיעור האמור גבי שביעה. כלומר שהמחייב הוא אכילה בשיעור הראוי. מעתה יש לבדוק עד מתי הוא מברך (קפ"ד סעי' ה') כל זמן שהמזון לא התעכל במעיו. בכה"ג הסתפק הרע"א אם עדיין לא נתעכל המזון, אף שעצם המעשה המחייב בברכה היה בזמן הפטור אולם יש לעיין האם בכה"ג רמי עליה לברך שוב כיון שהוא עדיין בזמן הראוי לברך כיון שלא נתעכל המזון על אף שהמעשה המחייב בברכה היה קודם.

אולם בציצית עשייתו את הציצית היא בעודו קטן ובזה תם ונשלם ענין הטלת הציצית בבגד. וזמן הטלת הציצית היה בעודו מחוייב מדרבנן בלבד. מה שעתה הוא גדול אינו נוגע מאומה לזאת הציצית אלא יש שאלה כיון שהציצית נעשתה ממי שהוא מחוייב בקשירה עכ"פ מדרבנן האם לגבי גדול הוא מוגדר כבר קשירה או לא. ואם ר"ת ס"ל שאף מחוייב מדרבנן אינו מוגדר לבר קשירה א"כ לא מהני לגדול. רק הבה"ל ס"ל שבדעבד לא נחתוין לחומרא דר"ת לפיכך מהני לקטן שהגדיל להתעטף בציצית שהטיל בבגדו בעודו מחוייב מדרבנן.

אמר ר"ג בשם שמואל, בודקים סימוני גדלות לער או נערה שבאים לצורך קידושין, **נירושין**, **חליצה** או **מיאון** ונתשובתו של רבא, אם הוא בקיא בודקים שגילו בן כ'. **מבאת הגמ'** שהנשא **זוטרא** שמינו יכול לאחר יבום, שהרי אם בדקנו לקידושין שוב אין צריך לבדוק לנירושין, אלא מדובר ביבם מגיל מטי' ויום אחד שיכול כבר לייבם, **אולם** לגבי נירושין צריך להיות גדול ומה שאמר שמואל שבודקים **לענין חליצה**, זה בא בע"א **לאפוקי מדברי רבי יוסי** שאמר **זוטרא** דווקא איש גדול ואין צריך שאשה תהיה גדולה בחליצה, **קמ"ל** שמקיימים אשה לאיש ושניהם צריכים להיות גדולים. **ומה שאמר שבודקים גדלות לגבי מיאון** לאפוקי מדברי רבי יהודה שיכולה למאן עד שירבה השחור על הלבן וזה זמן לאחר הבאת סימני גדלות. **מה שאמר** מכירת קרקעות מגיל כ', לאפוקי ממי שאמר יח'.

ופוסקת הגמ' א' תוך הזמן **כלפני הזמן** ולא יכול למכור עד שימלאו לו כ' שנים מלאות. **ב** **כידול בר מנשיא** ונתשובתו של רבא, אם הוא בקיא בודקים שגילו בן כ'. **מבאת הגמ'** שהנשא **זוטרא** שמינו יכול להעיד על קרקעות. **ד** **כאמימר** שמתנתו מתנה. **ה** כ"ג בשם שמואל **בכל הדברים** שצריך לבדוק גדלות.

לדעת רבי אלעזר מחלק נכסיו אין הגדל אם הוא בריא או מסוכן צריך לעשות קנין, **קרקעות** נקנים בכסף ונתחקה. **מטלטלין** נקנים במשיכה. **שאלו חכמים** אהרי אמן של בני רוחל היתה חולה וציוותה תכשיט לבתה בע"פ, וקיימו חכמים את דבריה. **ר"א קלקל את בני הכול** ואמר שאין להביא מהם ראייה כיון שהיו רשעים **ולכך** אמרו חכמים להוציא מהם את המזון בלא קנין מחמת קנס.

מבואר בבב"מ שאמר ר"א לחכמים שהיה מעשה באדם ממרוני שהיה בירושלים והיו לו הרבה מטלטלין ורצה לחלקם, **אמר לו חכמים** שיוכל להקנותם רק בקנין אגב. קנה קרקע אחת והקנה אגבם את מטלטלי ויחלקם וכו', ואח"כ שמת קיימו חכמים את דבריו הרי מבואר שמעיל רק בקנין. **אמר חכמים** ר"א שאין להביא ראייה משם כיון שאותו מרוני היה בריא ולא שכב מרע.

מבאת הגמ' ש"א קלקל את בני רוחל היות והיו מקיימים קוצים בכרם (עי' הל' הג' ח"ה) **ולשיטת ר"א** הדבר אסור מחמת איסור כלאים, שנחלקו רבנן ור"א. **לדעת רבנן** אם מקיים קוצים בכרם אינם נאסרים כיון שאין זה דבר שאנשים רגילים להשאירו. **ולר"א** זה אסור זה עובייה בהנאה. **וביאר רב חנינא** את סברת ר"א היות וברביא מקיימים את הקוצים בכרם לצורך נגלים שבשדות.

אמר רבי לוי, היתרו לעשות קנין סודר בשבת לקנות משכב מרע כיון שחוששים שמא תטרף דעתו, **ולא תחמת** שחששו לר"א שחייבים קנין.

אמר ר"א תחנת שכב מרע בשבת מועילה באמירה כיון שלא יכול לכתוב, **אולם בחול** לא מועיל עד שיכתוב ויעשה קנין. **לדעת רבי יהושע** אם בשבת מועיל בודאי שיועיל בחול, שהרי יכול לעשות קנין אין להקפיד אם לא יעשה קנין, כדרך שאמרו כל הראוי לבילה אין ביולה מעכבת. **עוד אמר ר"א** זכין לקטן ואין זכין לגדול שיוכל לקנות בעצמו. **אמר רבי יהושע** אם זכין לקטן כ"ש שזכין לגדול.

מבאת הגמ' שהמשה שלו אמרה **רבי יהודה** ולא ר"מ כפי שלמדנו, שרבי מאיר הביא את המחלוקת האמרה במשנה בצורה שונה, **שיטת ר"א** שבחול מועיל בע"פ כיון שיכול לעשות ע"י קנין. **אולם בשבת** לא מועיל בע"פ. **ושיטת רבי יהושע** אם בחול מועיל כ"ש בשבת שאינו יכול לעשות מעשה קנין. **ונחלקו** לגבי זכית קנין, שזכין לגדול ולא לקטן, **ואמר רבי יהושע** אם אמרו בגדול בודאי אף בקטן, **ורבי יהודה הביא** את המחלוקת כפי האמור במשנה.